

Türkiye’de İlk Sayısal Kütüphane Yönetim Sistemi: IRCICA FARABI

Turkey’s First Digital Library Management System: IRCICA FARABI

Abdullah Topaloğlu*

Öz

Sayısal kütüphaneler, sayısal olarak doğmuş yani orijinali sayısal olan kaynaklar ile geleneksel her türlü bilgi kaynağının sayısala dönüştürülmüş biçimlerini seçen, derleyen, düzenleyen, saklayan, koruyan, bilgisayar ortamında erişilmelerini sağlayan ve bu süreci yöneten sistemler olarak 1990’ların başından itibaren önce ABD’de sonraki yıllarda ise dünyanın diğer gelişmiş ülkelerinde görülmeye başlanmıştır. Ülkemizde ise 2000 yıllardan itibaren bazı büyük kamu kurumlarında sayısallaştırmaya ve daha çok da sayısal depolamaya yönelik faaliyetler dikkat çekmektedir. Bu çalışmada ülkemiz için pilot bir uygulama olarak gösterebileceğimiz ve sayısallaştırma süreçlerinin gerçekleştirildiği, IRCICA FARABI adlı sayısal kütüphane sisteminin felsefesi, amaç ve hedefleri ile sayısallaştırma süreçleri ele alınmaktadır.

Anahtar Sözcükler: IRCICA Kütüphanesi; IRCICA FARABI; sayısal kütüphaneler; dijital kütüphaneler

Summary

Digital libraries which are comprised of digitallly concieved materials as well as all sorts of anolog resources which are converted into digital forms, keep, manage, distribute and make available to the public said resources via internet and other mediums. Digital libraries were started to put into use from as early as 1990’s, first in United States of America and in the following years around the world. Efforts, worth note, made for the digitilisation of resources and archiving of digitalised materials began as early as the 2000’s in our country. In this article we would like to delve into details of our work, which can be easily regarded as a first in Turkey,

* Yönetici, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Kütüphanesi. e-posta: abdullahtopaloglu@ircica.org

IRCICA FARABI's philosophy, reason and targets as well as the process of digitilisation.

Key Words: *IRCICA Library; IRCICA FARABI; digital libraries*

Sayısal Kütüphane

Şimdiye kadar yapılan sayısal kütüphane tanımlarında¹ aşağıda ifade edilen hususlara dikkat çekildiği görülmektedir. Sayısal kütüphane; sayısal formatlarda depolanmış bilgiye bir ağ üzerinden erişimi sağlayan ve yöneten, sayısal dermeleri seçerek yapılandıran, bunları entelektüel biçimde yorumlayan ve bütünlüklerinin korunması ve zamana karşı varlıklarını sürdürmeleri için gerekli kaynakları sağlayan kuruluştur. Sayısal kütüphaneler, sayısal olarak doğmuş yani orijinali sayısal olan kaynaklar ile geleneksel her türlü bilgi kaynağının sayısala dönüştürülmüş biçimlerini seçen, derleyen, düzenleyen, saklayan, koruyan ve bilgisayar ortamında erişilmelerini sağlayan ve bu faaliyetleri yöneten sistemlerdir. Bir başka deyişle sayısal kütüphaneler kaynakları yapılandıran, akıllı erişimler sunan, yorumlayan, dağıtan, bütünlüğü koruyan, tanımlanan kişi ya da grupların kullanımına hazırlayan, ekonomik boyutu da olan sistemlerdir. Sayısal kütüphaneler, koleksiyon geliştirme, yönetim, konu analizi, indeks oluşturma, erişim ve saklama gibi geleneksel kütüphane ile ortak amaç, fonksiyon ve hedefleri olan sistemlerdir.

Dünyadaki Durum

Bu makalede dünyadaki sayısallaştırma faaliyetlerinin ayrıntılarıyla irdelenmesi hedeflenmemektedir. Zira bu gelişmeler zaten kütüphaneciler tarafından bilinmektedir. Ancak, ülkemizdeki sayısallaştırma sürecini yorumlayabilmemiz için dünyadaki sayısallaştırma çalışmalarının kısaca gözden geçirilmesinde fayda vardır.

Dünyaya baktığımızda ilk uygulamanın Kongre Kütüphanesi'nde 1990'ların başında gerçekleştirilen "Amerikan Memory"² adlı çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmada en çok kullanılan 5000 kitabın 2000 yılına kadar sayısal ortama aktarılıp internet aracılığıyla tüm okur ve kütüphanelerin kullanımına açılması

¹ 9 Haziran 2011 tarihinde http://en.wikipedia.org/wiki/Digital_library adresinden erişildi.

² Bk: 9 Haziran 2011 tarihinde <http://memory.loc.gov/ammem/index.html> adresinden erişildi.

planlanmıştır. Sayısal kütüphane yapılandırılması yönünde ilk web çalışması, 1988–1991 yılları arasında Carnegie Melon Üniversitesi ve OCLC tarafından gerçekleştirilen Mercury Projesi'dir. 1995 yılında Amerikan Ulusal Bilim Vakfı'nın sayısal kütüphane kurma girişimlerini destekleme kararı alarak ilk aşamada altı üniversiteye maddi destek sağlamasıyla birlikte bu alandaki çalışmalar hız kazanmıştır. 1996'da ise İngiltere'de üniversitelerin kurduğu Ortak Bilgi Sistemleri Komitesi'nde eLib (Electronic Library) projesi başlatılmıştır. Aynı yıllarda Fransız Ulusal Kütüphanesi'nin belli başlı kaynaklarını sayısal ortama aktarmak için önemli miktarda bütçe ayırma girişimleri görülmektedir. Sayısal kütüphanelerle ilgili araştırma yürüten kuruluşlar ve üniversiteler bir araya gelerek 1996 yılında Sayısal Kütüphane Federasyonunu kurmuştur. Bu ülkelerde Project Gutenberg, World Digital Library, Europeana, Internet Archive, Gallica gibi sayısal kütüphaneler var olduğu gibi, yeni sayısal kütüphane kurma girişimleri gelişerek devam etmektedir.

Türkiye'deki Durum

Ülkemizde sayısallaştırma çalışmalarının istenilen düzeyde olduğunu söylemek henüz zor olmakla birlikte son yıllardaki gelişmeler dikkat çekicidir. Türkiye’de özellikle kültürel mirasımızın sayısal ortama aktarılması çalışmaları son dönemde önemli bazı gelişmeler gösterse de elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde gelişmiş ülkelere göre çok gerilerdedir. Yürütülen sayısallaştırma çabaları, sayısal kütüphane standartları gözetilmeden sayısal depolanmaya yönelik faaliyetler olması bakımından dikkat çekicidir. Başta Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü olmak üzere Milli Kütüphane, Süleymaniye Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, Konya Bölge Yazma Eser Kütüphanesi, yazma eser bulunduran halk kütüphaneleri ile İstanbul, Ankara ve İzmir'deki bazı üniversite ve araştırma kütüphanelerinde yürütülen sayısallaştırma faaliyetlerini iyi niyetli çalışmalar olarak zikredebiliriz. Bunlar temelde sayısal kütüphane projelerinden çok dermelerin sayısal görüntülerinin depolanması olarak kabul edilebilecek projelerdir diyebiliriz. Her şeyden önce sayısal kütüphane çalışmalarını merkezi bir şekilde yönetecek standartların belirlenmesi; uygulanabilir, ayrıntılı ve kapsamlı bir uluslararası model meydana getirilmesi gereklidir. Çalışmalara girişmeden önce doğru bir uygulama planı oluşturulması, uygun bir politika geliştirilip hayata geçirilmesi, gerektiğinde

üzerinde düzenleme ve değişiklik yapmaya izin veren ve gerekli yazılım, donanım ve altyapıyı ahenkli çalıştıran bir sistem gerekmektedir. Bu bakımdan ülkemiz için pilot bir uygulama sayılabilecek ve sayısallaştırma zinciri olarak bilinen süreçlerin (analog veya sayısal kaynağın, tarama ve yakalama, işleme, depolama, erişim ve yararlandırma) gerçekleştirildiği, Türkiye'nin ilk anlamlı sayısal kütüphane girişimi olarak gösterebileceğimiz IRCICA FARABİ ile sağlanabilmektedir.

IRCICA FARABİ'nin Amaç ve Hedefi

Bilindiği gibi her klasik kütüphane içinde “standart ve protokollere”³ göre oluşturulabilecek sayısal kütüphaneler, özgün doküman ve araçların hasar görmeden bilginin dünya çapında yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu işleviyle sayısal kütüphaneler, kültürel ve bilimsel mirasın korunmasına ve bu mirasa erişilmesine katkı sağlamaktadır. Ancak klasik kütüphanelerimizin sayısal kütüphane olarak yapılandırabilmeleri için sayısallaştırılmış içeriklere ihtiyaçları olacağı da aşikardır. IRCICA kütüphanesi olarak; ülkemizde ulusal düzeyde sayısallaştırma yazılımı oluşturmasında veya planlamasına katkıda bulunmayı hedeflemiştik. Bu nedenle 2007 yılından itibaren sayısal bilgiyi toplayacak, işleyecek, düzenleyecek, koruyacak ve kullanıcıların hizmetine sunacak bir sayısal kütüphane yazılımı ihtiyacı doğmuştur. Kurum olarak da kendi sayısal medyalarımızı başka kurumların sayısal kütüphanelerinde yayınlamayı düşünmediğimiz için internet ortamında hizmet veren, uluslararası standartlarda ülkemiz için bir ilk olacak sayısal kütüphane çalışmalarını başlattık.

Hedefimize ulaşmak için sayısal kütüphane standart, felsefe ve normlarına uygun bir sistem oluşturmak için 2008 yılı içerisinde IRCICA FARABİ adı ile yeni bir sayısal kütüphane çalışması başlatılmıştır. IRCICA FARABİ ile özellikle kendi coğrafyamıza ait her türlü kültürel ve bilimsel mirasımızın sayısallaşmasının desteklenmesi, tüm kullanıcıların ücretsiz erişimine sunulmasının yanında, eserlerin fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda da azami dikkat gösterilmesi

³ Koleksiyonun seçimi, taranması, görüntülerin kontrolü ve düzeltmelerinin yapılması, OCR işlemleri, ana kopya ve diğer formatlardaki kopyalar oluşturulması, güvenliklerinin sağlanması, görüntü işleme ve metadataların girilmesi, web sunum ayarlarının yapılması, kütüphanelerarası veri transferi vb. aşamaların her birinde farklı standart ve protokollere uyulması gerekmektedir. Örneğin Metadata girişlerinde ayrıntılı Dublin Core, taramalarda materyal türüne göre 300-600 dpi görüntü, master kopyalar için TIFF, kitaplar için web sunum kopyası olarak 72 ppi ve 760 pikseli tercih edilmesi gibi hususlara dikkat etmekteyiz.

hedeflenmiştir. Amacımızı, yeni bilgi teknolojilerini kütüphanecilik hizmetleriyle bir araya getirerek, sayısallaştırdığımız bilgilere güvenilir ve yapılandırılmış bir biçimde doğrudan erişim imkânı sağlayabilmek için düzenli çalışabilen sayısal kütüphane sistemimizi oluşturmaktır diye özetleyebiliriz.

FARABİ’nin felsefesini ise; hem ulusal sayısallaştırma stratejilerini hem de bireysel veya ortaklık şeklindeki sayısal kütüphane girişimlerini desteklemek ve teşvik etmek, ülkemizdeki sayısal kütüphane standartlarının ve en iyi uygulamaların geliştirilmesinde küçük de olsa yapıcı bir rol üstlenmek şeklinde tanımlayabiliriz.

Sayısal nesnelerin nitelikli sunumu, ayrıntılı bibliyografik tanımlama, verinin nitelikli kullanımı, erişim amaçlı olanakları, standartları ve yeni bilgi teknolojilerini kütüphanecilik ile bir araya getiren FARABİ, bu manada ülkemizde çok geniş bir kullanıcı kesimi tarafından erişilebilir web tabanlı ilk kurumsal sayısal kütüphanemizdir, diyebiliriz. Yani FARABİ sayısal kütüphane sistemimiz, materyallerin web üzerinde yayınlanma sorunlarını da çözmek ve desteklemek üzere geliştirilmiştir. Ancak FARABİ’nin özünde, sayısal kütüphanelerin kolayca yönetilmesini ve sayısal nesnelerin yayınlanması için yazılım altyapısını oluşturmak yatmaktadır. FARABİ Sayısal Kütüphanesi, kaliteli sayısal nesnelere oluşan çevrimiçi bir kütüphanedir. Uluslararası kabul görmüş koleksiyon geliştirme ilkelerine bağlı olarak oluşturulur ve yönetilir.

FARABİ sayısal kütüphanesi tasarlanırken, engelli okuyucuların da ihtiyaçları düşünülerek bilgiye erişimdeki eşitlik ilkesi desteklenmiştir. FARABİ sayısal kütüphane yazılımı ile sayısal dermelerin oluşturulması, yapılandırılması, bunlara entelektüel erişimin sağlanması, yorumlanması, yararlandırılması, bütünlüklerinin korunması ve zamana karşı varlığının sürdürülmesi ve bu kaynaklardan belirli bir topluluk ya da grupların kolaylıkla ve ekonomik olarak yararlanması mümkün olmaktadır. FARABİ sayısal kütüphanesi basılı kitap, gazete, metin vb. nesnelerin yerine onların sayısal temsilcileri ile çalışmaktadır ancak sadece sayısal nesnelere ile doldurulmuş bir yazılım sistemi değildir. Sayısal nesnelere FARABİ sayısal kütüphanesini oluşturur ve yararlandırma felsefesi normal bir kütüphane gibidir. Bakım çalışmalarının yapıldığı nadir zamanlar dışında 7/24 kullanıma açıktır. FARABİ’de kolay arama ve gözden geçirme, sunucularda depolanan sayısal materyallerin güvenli şekilde korunması, geliştirilen yapı

sayesinde bilgi güncellemelerinin kolayca ve hızlı yapılabilmesi ve bazı protokoller vasıtasıyla da diğer sayısal kütüphanelerle otomatik iletişim kurulabilmesi ve bilgi alışverişi yapabildiği olanaklıdır.

IRCICA FARABİ Sistem Alt Yapısı

Sayıllaştırma işine soyunan istisnasız her kurumun karşısına çıkan ilk ve en önemli konulardan biri sayısal kütüphane sisteminin alt yapısı ile ilgilidir. IRCICA FARABİ sayısal kütüphanesi yazılımına başlamadan öncelikle kurum olarak yüksek performanslı sunucular ve geniş bantlı hızlı internet erişim alt yapısı oluşturuldu. Bu sistemi yönetecek ve zaman zaman yapısal düzenlemeleri güncelleyecek ve geliştirecek uzman teknik personel kadrosu kuruldu. Bunlara ilaveten sayısal kütüphanenin planlamasını yapacak, sayıllaştırma sürecini yönetecek uzman kütüphaneciler ile desteklenerek görevleri tanımlandı. Neticede IRCICA FARABİ’de işleri yürütecek proje yöneticisi, kütüphaneciler, yazılım uzmanları, teknik görevlilerden müteşekkil bir ekip meydana getirilerek ekibin sık sık toplanarak sistemin geliştirilmesi sağlanmıştır.

FARABİ, sistem altyapısıyla da dünya standartlarına uygunluğu hedefleyen bir projedir. Bu hedef doğrultusunda sistem altyapısı tasarlanırken bünyesinde bir web, bir veri tabanı ve bir de yönetim/yedekleme sunucusu olmak üzere üç adet sunucu kullanılmıştır. Veri depolamada, kitap tarayıcılar ve bilgisayar terminalleri SAN switchler kullanılarak sunuculara fiber kablo ile bağlanmıştır. Ayrıca tüm binalar arasındaki bağlantılar fiber kablolarla gerçekleştirilirken, bina içlerindeki tüm bağlantıların da en az 1 Gbit hızında olmasına özen gösterilmiştir. Sistemin sürekli olarak güvenli ve hızlı çalışmasının sürdürülebilmesi için tüm birimler yedekli ve ikili olarak planlanmıştır. Depolama ünitesinde ana kopyalar için daha düşük maliyet ve daha yüksek kapasiteye sahip SATA diskler kullanılırken, web ve erişim kopyaları için daha yüksek güvenliğe ve hıza sahip SAS diskler tercih edilmiştir. Yine SATA disklerde RAID 1 kullanılırken, daha yüksek performans için SAS disklerin kurulumunda, RAID 5 olarak tanımlama yapılmıştır. Ana yedekleme, kasetli yedekleme sistemi ile yapılmakta olup, tüm uygulamalar ve veri tabanı yedekleri hem sunucu disklerine hem de farklı yerlerdeki dış disklere farklı zamanlarda yedeklenmektedir. Farabi’nin ağ alt yapısında sistem üzerindeki işlemler yüksek sürat ve güvenlik gerektirdiğinden en yüksek hıza sahip bir yapı

oluşturulmasına gayret edilmiştir. Sistem güvenliği için Juniper güvenlik duvarı ve IPS donanımları kullanılmıştır. Oluşturulan sistem odamız kartlı güvenlik sistemleri, yangın ve duman kontrol sistemleri ve uygun iklimlendirme donanımları ile donatılmıştır. Oda içerisindeki durum sürekli takip edilmektedir ve acil durumlarda ilgili kişiler derhal uyarı mesajları ile haberdar edilmektedir.

IRCICA FARABİ’de Sayısallaştırma Süreci ve İş Akışı

FARABİ planlanırken iki ara yüzden meydana gelmesi tasarlanmıştır: Bunlardan birincisi veri giriş, diğeri ise web ara yüzüdür. Veri giriş ara yüzünü sadece proje yöneticisi, kütüphaneciler, yazılım uzmanları, teknik görevliler kullanmaktadır. Bu ekranın ana sayfasında yeni girilecek nesnelere tanımlanmakta, koleksiyon oluşturulmakta, arama yapılabilen, program ile ilgili eksiklikler ve yeni talepler takip edilmekte ve kullanıcı ayarları yapılabilmektedir.

IRCICA FARABİ sayısal Kütüphanemizin iş akış süreci şu şekildedir:

1. Sayısallaştırılacak eserlerin seçimi ve koleksiyon oluşturma:

Sayısallaştırma iş akışımızın ilk aşamasını oluşturan entelektüel bir süreçtir. Sayısallaştıracağımız nesnelere sayı, tür ve durumlarını belirlediğimiz bu aşama çok önemlidir. Bu konudaki tutumumuzu kütüphanemizin amaç ve hedefleri ile genelde telif ve entelektüel mülkiyet hakları yasası belirlemektedir. Sayısallaştıracağımız nesnelere kamuya mal olmuş ve öksüz olmasına dikkat edilmektedir. Mülkiyet hakkı olan nesnelere kullanımına sadece kütüphane içinde izin verildiği için internet üzerinde yayınlanmamaktadır.

2. Seçilen materyallerin tanımlanması ve taranması:

Tarama işimiz sayısallaştırma iş akışımızın temel bölümüdür. Kütüphanemizdeki sayısallaştırma sürecinin hiçbir aşamasında dış kaynak kullanımı nihai çözüm olarak görülmediğinden bu yola gidilmemektedir. Kendi personelimizin kişisel becerilerinin geliştirilmesi, kaliteli sayısal içerik sunumu için dış kaynak kullanımının riskli olması, sayısallaştırılacak materyallerin güvenliği, kütüphanemizin sayısallaştırma programının sürekliliği hedeflenmiş olması, yüklenicinin sayısallaştırdığı görüntülerin kurumumuz tarafından denetlenecek olması, sayısallaştırma süreçlerinin kurumumuz tarafından daha iyi anlaşılması ve

bizce hem maliyetli hem de eziyetli bir süreç olması gibi sebeplerden dolayı tercih edilmemiştir.

Sayısal kütüphanemiz için seçilen basılı nesnelere düz yataklı tarayıcımızın tablasına konularak 300–600 dpi arası sayısal görüntüler elde edilmektedir. FARABİ sayısal kütüphanemizde şu an için beş ana malzeme türü göze çarpmaktadır: kitap, süreli yayın, harita, kartpostal veya fotoğraf ve daktiloyle yazılmış veya dizilmiş metinler. Sinema filmi, ses kayıtları veya video gibi hareketli görüntüler şimdilik sayısal koleksiyonlara dahil edilmemiştir.

3. *Taranan görüntülerin kontrolü ve düzeltmelerin FARABİ görüntü kontrol yazılımı kullanılarak düzeltilmesi:* Tarama sürecinde bozuk olarak çekilen görüntülerin otomatik olarak tespiti ve düzeltilmesi, bazı ayarların yapılması, çevrilmesi, döndürülmesi, kesme ve filtrelemesi, sayfa sayfa görüntü kontrolleri, sayfa sıralamaları gibi işlemler bu aşamada yapılmaktadır.

4. *OCR işlemleri ve formatların oluşturulması:* Düz tarayıcımız aracılığıyla çektiğimiz görüntüler tiff formatında ana kopya olarak sunuculara aktarılmaktadır. Daha sonra bilgisayarın bu görüntü üzerindeki yazıları anlaması ve işlenebilir hale getirebilmesi için metinler otomatik olarak OCR işleminden geçirilmektedir. Ara yüzümüzün ITEM ekranından sayısallaştırılan nesnelere OCR, pdf, djvu, icon, jpeg vb. işlemlerin program tarafından otomatik olarak oluşturulması ve kontrolü yapılmaktadır.

5. *Sayısal ana kopyanın (master) ve docs klasörlerinin oluşturulması ve güvenliğe alınması:* Yaratılan her bir sayısal nesnenin master, docs, web kopyaları oluşturularak, bunların günlük güncellenen bilgilerinin yedeği kartuşlara, haftalık olarak da fiber optik kablo ile sayısal kütüphanenin sistem odasına bağlantılı olarak ayrı bir mekândaki sunucuya otomatik olarak yedeklemesi yapılmaktadır. Sayısallaştırılan nesnelere docs ve master dosyalarının görüntülenmesi, sayısal nesnenin hangi statüde veya aşamada olduğu (başlangıç aşamasında mı, birinci kontrolü yapılmış mı, içindekiler girilmiş mi, son kontrol yapılmış mı, webde yayınlanmış mı vb.), sayısal kopyanın silinip silinmediği, çözülen ve çözilemeyen sorunlar görülebilmektedir.

6. *Sayfaların numaralandırılması ve kontrolü:* Bu işlem veri girişi ara yüzümüzün “item” ekranında sayısallaştırılan görüntüler ile asıl materyalin sayfa

numaralarının bire bir örtüşmesi için yapılan sayfa numaralandırma işlemlerden oluşmaktadır.

7. *Materyallerin üstverilerinin girilmesi ve hazırlanması:* Item metadata ekranımızdan sayısal nesnelerin Dublin Coore standartlarına göre ayrıntılı veri girişleri ve kullanıcılar için koleksiyon, tema, dikkat çekilen nesnelere vb. için düzenlemeler yapılır.

8. *Sayısal nesnelerin web ayarlarının yapılarak webde yayımlanması:* Item ekranımızdan sayısal nesneye sayfa ilavelerinin yapılabilmesi, hatalı tespit edilen veya belirli aralıktaki sayfaların silinebilmesi, tek tek veya topluca hataların düzeltilmesi, sayısal nesnenin webdeki ikonunun oluşturulması ve sayısal nesnelere kullanıcılar için sunuma hazır hale getirmek amacıyla ayarları yapılır.

9. *Farabi Sayısal Kütüphanesi’nin webde sanal kullanıcı taleplerinin en üst düzeyde karşılanması için yeni anlayışların geliştirilmesi:* FARABİ sayısal kütüphane yazılımımız, sayısallaştırma iş akışını yönettiği gibi web sunum ara yüzü ile kütüphanemizin hedeflerinin gerçekleştirilme sürecinde çok önemli rol oynamaktadır. IRCICA FARABİ web ara yüzümüz sayısal kütüphane hizmetlerimizin okuyucularımızla bulunduğu sade, kullanışlı ve fonksiyonel bir tasarımdır. Bünyesinde birçok kitap, dergi, fotoğraf kaydı bulunan FARABİ’nin yararlandırma politikasında herhangi bir sınırlandırma getirilmemiştir. Sayısal koleksiyonumuz tamamen ücretsiz bir üyelik politikası ile çevrimiçi olarak kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Yaratılan sayısal nüshaya kütüphanemize üye olan herkes her koşulda erişebilmektedir. Kütüphanemizin erişimle ilgili politikalarını belirlememizde sayısal nüshaya erişimi mümkün kılma noktasında telif hakkı, kişilerin özel hayatının gizliliği vb. sebeplerle getirilecek sınırlamanın dışında herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Bu sistemde eserlerin okuyucular tarafından kendi bilgisayarlarına indirilmesi engellenmiştir. Ancak sayısal kütüphaneciliğin son gelişmelerinden biri olan kişiselleştirilmiş sayısal kütüphane ve kullanıcıların kendi sayısal koleksiyonlarını oluşturmalarına imkân sağlanmıştır. FARABİ’de sayısal koleksiyonlarımızın tamamını kullanıcılarımızın yararlanmasına sunulabildiğimiz gibi eserlerin %5 ila %100 arası herhangi bir kısmı çevrimiçi olarak görüntüleme imkânına sahibiz. FARABİ’de metne tam anlamıyla erişimi sağlamak için sayısal malzeme içinde arama yapmaya da imkân verilmektedir. Bazı metinlerin %10’luk

bir kısmının görüntülenmesine rağmen eserin tamamında istenilen kelime araması yapılabilmekte ve o sayfalar görüntülenmektedir. Sayısal kütüphanemizin güzel bir tarafı da, görme engellilerin metne erişimlerini sağlamak için istenilen dilde seslendirme ve çeviri yapılabilmesidir.

Okuyuculara sayısal olarak sunulan nesnelere web ara yüzümüzden basit ve ayrıntılı olarak aranabilmektedir. Basit aramada okuyucular herhangi bir kelime veya terim kullanarak sayısal nesnelere arayabilmektedirler. Örneğin herhangi bir yazar tarafından yazılmış materyalleri arayan bir okur, arama kutusuna istediği kelimeyi yazar ve klavyenin giriş tuşuna basar. İşin geri kalanı FARABİ'nin arama mekanizmasına bağlı olarak sayısal kütüphanemizde depolanan bütün dokümanlara baştan sona kadar gider ve arama kriterlerine uyan kayıtları seçerek FARABİ Web'de arama sonuçlarını listeler. FARABİ'nin bir başka önemli işlevi de kütüphanede depolanan sayısal nesnelere tamamını gözden geçirmeye imkân verdiği gibi belirli bir koleksiyona, temaya göre toplu arama seçeneklerinin de olmasıdır. Arama çubuğunun yanında web ekranımızda, dikkat çekilenler, en son yayınlananlar ve öne çıkan nesnelere adı altında okuyucularımız bilgilendirilmektedir. Kütüphanemizin "FARABİ'yi keşfet" kısmında koleksiyonlar, öneriler, temalar ve popüler medyalar kullanıcıların nesnelere erişimini kolaylaştırmakta ve kütüphanemizin tanınması yönünde fikir vermektedir. Kullanıcılarımız için seçtiğimiz koleksiyonlar İslam ülkeleri ve onların kültür ve medeniyet tarihi çerçevesindeki yayınlardan oluşmaktadır. Örneğin Osmanlı Devleti, vilayet, kamu ve özel kurum salnameleri; Osmanlı kronikleri; Balkanlar, Türkiye, Orta Doğu, Asya ve Afrika seyahatnameleri; Kur'an-ı Kerim, harita, hat vb. koleksiyonlar oluşturularak okuyucuların bu sayısal nesnelere ulaşımı ve kullanımı sağlanmıştır. "Öneriler" başlığımızda yer, yazar ve konu ile ilgili önemli gördüğümüz eserlere okuyucuların en kısa yoldan ulaştırılması hedeflenmiştir. Temalar kısmımız ise tıpkı konu sınıflandırılması yapılmış kütüphane rafları gibidir. İsteyen okurun kütüphane rafları arasında dolaşarak istediği eserlere ulaşması hedeflenmiştir. "Popüler" başlığında ise okurların son bir hafta içerisinde en çok kullandığı en popüler medyalar listelenmektedir.

Bu makalede hedef, altyapı ve işleyiş sürecinden kısaca bahsettiğimiz IRCICA FARABİ sayısal kütüphane sisteminin ülkemizde bu sahada gerçekleştirilecek çalışmalara yol gösterici olmasını ümit ediyoruz.